

Dalos Anna

KELL-E SZOLFÉZS A ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLÁN?*

Kodály Zoltán és Molnár Antal vitája, 1965

ÖSSZEFOGLALÁS

Molnár Antalnak a „Megjegyzések a szolfézs-tárgy főiskolai oktatásához” című cikkére válaszolva, K(edélyteli) Z(engő) aláírással jelent meg Kodály Zoltán „Kell-e szolfézs a Zene-művészeti Főiskolán” című vitairata 1965 decemberében a *Magyar Zene* hasábjain. A rövid írás nem csupán Kodálynak a felsőfokú szolfézstanítás módszertanával és hasznával kapcsolatos elképzeléseit dokumentálja, de olyan információkat is közöl, amelyek a zeneakadémiai szolfézsoktatás történetének kevésbé ismert mozzanataira világítanak rá. A tanulmány azt igyekszik feltárni, miként alakult a „relatív”, illetve az „abszolút” szolmizáció gyakorlatának megítélése az 1920-as évektől Magyarországon, ebben milyen szerepet játszott az első magyarnyelvű szolfézs-könyv (*Gyakorlókönyv a solfège tanítására*, 1921) szerzője, a Zeneakadémia akkori ifjú szolfézstanára, Molnár Antal.

Kulcsszavak: Kodály-módszer, szolfézs, abszolút és relatív szolmizáció, oktatástörténet

Komlós Katalinnak, nyolcvanadik születésnapjára

1965 decemberében, a *Magyar Zene* az évi utolsó számában publikálta *Kell-e szolfézs a Zeneművészeti Főiskolán?* című vitairatát Kodály Zoltán.¹ A K(edélyteli) Z(engő) aláírással megjelent írás válasz Molnár Antalnak a zenei szakfolyóirat előző számában közölt *Megjegyzések a szolfézs-tárgy főiskolai oktatásához* című írására.² Kettejük vitája három csomópont körül sűrűsödik: 1) kell-e még egyáltalán szolfézszt tanítani a Zeneakadémián, nem elegendő-e a zenei szakközépiskolákban megszerzett tudás?; 2) valóban feltétlenül szükséges-e, hogy a gyakorló muzsikuszolmizálni

* A tanulmány az NKFH 142000. számú pályázat támogatásával készült. Előadasként elhangzott a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság Komlós Katalin tiszteletére és Sárosi Bálint emlékére rendezett konferenciáján 2025. október 9-én a Zenetudományi Intézet Bartók-termében. A szerző az ELTE HTK Zenetudományi Intézet kutatója.

1 Kodály Zoltán: „Kell-e szolfézs a Zeneművészeti Főiskolán?”, *Magyar Zene* VI/6. (1965. december), 640–641. Újabb kiadása: In: Kodály Zoltán: *Visszatekintés 3. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 150–151. A továbbiakban ez utóbbi oldalszámaira hivatkozom.

2 Molnár Antal: „Megjegyzések a szolfézs-tantárgy főiskolai oktatásához”, *Magyar Zene* VI/5. (1965. november), 508–510.

tudjon?; és 3) szolfézstanulásra vagy a kórusgyakorlat előkészítésére való Szőnyi Erzsébet 1954 és 1956 között megjelent könyve, a *Zenei írás-olvasás módszertana kezdettől a felsőfokig* és annak nyolc gyakorlófüzete?³ Vitájuk hátterében egy meghatározó oktatástörténeti esemény áll: bár 1949-ben a kormányzat kivezette a zeneakadémiai oktatásból a szolfézs tantárgyat, Kodálynak három év alatt sikerült elérnie, hogy az, a relatív szolmizációra építve, visszakerüljön a curriculumba.⁴

Kodály álláspontja mindhárom kérdésben világos: jelentős különbség van a középfokú és a felsőfokú szolfézsoktatás között, s erre éppen a Molnár által is jól ismert francia szolfézstanítási praxis nyújt példát. Különösképpen az énekeseknek van szükségük emelt szintű szolfézsoktatásra, hogy ők is – mint Kodály írja – teljesértékű zenészekké váljanak.⁵ Az abszolút szolmizációt követő francia gyakorlattal ellentétben ugyanakkor a relatív szolmizáció előnye az, hogy a hangnév egyben a hang funkciós szerepét is egyértelművé teszi az adott hangnemben.⁶ A Szőnyi Erzsébet köteteiben szereplő feladatok pedig, Molnár téves értelmezésével szemben, nem „kórusgyakorlatok”, hanem – mint Kodály fogalmaz – „szolfézs a javából.”⁷

Nem tagadható, hogy Kodály objektív szakmai megállapításai mellett a vitairat számos személyeskedő mozzanatot is tartalmaz, ami Kodály ingerültségét dokumentálja:

Molnár világéletében mindig inkább magasröptű esztétikai fejtegetések embere volt, mint gyakorló zenészek trénera. Nem lealázó hasonlat. A fiatal zenésznek trénerre van szüksége, hogy mielőbb elérje a „mesterfokozatot.” Művész csak azután lehet. A technika maga még nem művészet, de nélküle nincs művészet. És mi egyéb a szolfézs, mint technika? A külső és belső hallás technikája, amit a művésznek is állandóan gyakorolnia kell, hogy egyszer elért fokán megmaradjon, amint a kezét is folyton újra gyakorolja.⁸

Fontos hangsúlyozni, hogy a „Nem lealázó hasonlat”-mondat a „tréner” szóra vonatkozik, nem pedig Molnár Antalra, akinek szolfézstanári, mit több, szolfézs-edzői alkalmasságát a megfogalmazás e sajátos módjával Kodály teljes mértékig kétségbe vonja.⁹ Az efféle személyeskedő oldalvágások ugyanakkor különösen értékesek a kutató számára, mivel a zeneakadémiai szolfézsoktatás kezdeteinek történetébe is betekintést engednek:

3 Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana kezdettől a felsőfokig*. 1–3. Budapest: Zeneműkiadó, 1954.; Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás gyakorlófüzetei 1–8*. Budapest: Zeneműkiadó, 1955–1956. A 4., befejező kötet, amelyet vitacikkében Kodály is említ, csak 1979-ben jelent meg: Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana. Tanári kézikönyv. Befejező kötet*. Budapest: Zeneműkiadó, 1979.

4 Eősse László, Kodály Zoltán életének krónikája. Budapest: Zeneműkiadó, 1977, 226., 236.

5 Kodály, „Kell-e szolfézs...”, 151.

6 I. m., 150.

7 I. m., 151.

8 I. m., 150.

9 A „trénings” kifejezést Kodály már 1911-ben használja Zoltai Mátyás zeneelmélet és összhangzattan könyvéről írott recenziójában is, fontos azonban hangsúlyozni, hogy ekkor még nem használja a „szolfézs” elnevezést: „Bírálat Zoltai Mátyás 'Zeneelmélet és összhangzattan' című könyvéről”, uő: *Visszatekintés 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 11–13. 11.

Mikor 1918-ban átadtam Molnár Antalnak szolfézs-tanítványaimat, még nem voltam tisztában a mozgó **dó** értékével. Tíz évig fix-**dó**val énekeltettem Bertalottit. Három Peters-kiadását értem meg: 1: C-kulcsokban, 2: G-kulcsban, 3: G-kulcsban, aláírt **sol-fa** nevekkal. Ez utóbbi lassan ráébredtettem, hogy értelmetlen dolog ABC neveket használó országban a rögzített **dó**-t erőltetni, egyazon dolognak két nevet adni. (Amint énektanáraink máig teszik.) Egyre-másra megfigyeltem, hogy szolfézsból jelesre osztályozott növendékek nem tudnak egy népdalt hiba nélkül leénekelni.

Világos lett előttem, hogy egész szolfézsitanításunkat át kell szervezni, ritmusban is, intonáció terén pedig a mozgó **dó** jegyében.

Molnár Antal ellenállt. Ugyanazt mondta, mint ma: „Nem *terhelem* növendékeimet ezzel.”

Holott könnyített volna rajtuk.¹⁰

Kodály vitairatát Bónis Ferenc adta közre a *Visszatekintés* III. kötetében. A magyarázó jegyzetekben Molnár írását is megjelentette újból, sőt egy, a történetek háttérét megvilágító levelet is Molnár Antal tollából.¹¹ E levélben Molnár úgy fogalmaz, hogy „ha azokban az időkben nem lettem volna már közismert és elismert, a Kodály-féle replika egyenesen megsemmisíthetett volna. Így persze kénytelen voltam mesterem válaszát a meggondolatlan túlzások kategóriájába sorolni.” Mindehhez hozzátette azonban azt is, hogy „afférjuk”-nak – Molnár Antal nevezi így az esetet – semmi-féle folytatása nem lett, viszonyuk változatlanul baráti maradt.

A zeneesztéta hagyatékának fennmaradt dokumentumai azonban arról tanúskodnak, hogy évtizedekig hordozta magában a tüskét.¹² Már 1968-ban, alig egy évvel mestere halála után írt egy tanulmányt *Kodály és a szolfézs* címmel, amelyben nemcsak hogy szó szerint idézte Kodály vitairatának egyes passzusait, de tételről-tételre igyekezett cáfolni is azokat.¹³ Megismételte 1965-ös írásának alaptételeit: nincs szükség a legfelső oktatási szinten a szolfézs tantárgyra, e kötelező tárgy csak elvonja a hangszeres muzsikuskokat a gyakorlástól. A felvételi vizsga egyébként is elegendő információt nyújt a felvételiző szolfézsstudásáról. Teljesen felesleges továbbá a már professzionális fiatal muzsikuskokat relatív szolmizációra kényszeríteni, hiszen sokkal fontosabb, hogy fejben el tudják képzelni a zenét, mint az, hogy ezt a relatív szolmizáció segítségével tegyék. Írásában még arra is utalt, hogy a diákok általános kottaolvasási tudása felmérésekor Kodály téves premisszából indult ki: a fiatal muzsikuskok azért nem tudtak blattolni Kodály jelenlétében, mert Kodály olyan rossz légkört teremtett, amiben a tőle rettegő

10 Kodály, „Kell-e...”, 150.

11 *Visszatekintés* 3., 616–619. E levél nem található meg Bónis Ferenc hagyatékában.

12 Molnár 1959-ben nyugdíjazták a Zeneakadémiáról, ami hasonlóképpen megviselte lelkileg, mellőztetésként élte meg a változást. Több levélben panaszkodott kollégáinak, például Legányné Hegyi Erzsébetnek (Hegyi Erzsébet levelei Molnár Antalnak, 1959. augusztus 12., 1960. január 10., Szőnyi Erzsébetnek, 1959. szeptember 25.), két évvel később pedig egy „Emlékiratot” küldött egy levél mellékleteként Szabó Ferencnek, amelyben szintén hangsúlyozta, hogy ő vezette be a szolfézs-tantárgyat a Zeneakadémián. (Molnár Antal levele és emlékirata Szabó Ferencnek, 1961. február 1.) MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

13 Molnár Antal: „Kodály és a szolfézs”, gépirat (dátum nélkül). MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

diákok nem tudtak teljesíteni. Azt is szükségesnek érezte hangsúlyozni, hogy ő volt az, aki zeneakadémiai szolfézsztanításával megalapozta a később Kodály nevével fémjelzett zeneoktatási metódust, a „Kodály-módszert”.

Szisztematikusan gyűjtötte – mintegy bizonyítékként – életpályájának azon dokumentumait is, amelyek tanúsítják, milyen meghatározó szerepet játszott a zeneakadémiai szolfézsoktatás, mi több, az egész Kodály-módszer bevezetésében Magyarországon. E dokumentumok jelentős hányadának bal felső sarkába piros tollal írta fel a „Solfége” szót. Szerzteágazó és igen aktív levelezése tanúsítja azt is, hogy barátait és kollégáit – Ádám Jenőt, Rajeczky Benjaming, Ujfalussy Józsefet, Vargyas Lajost – szinte elárasztotta panaszával,¹⁴ a Kodály-módszer keletkezés-történetét leíró több, rövidebb írását pedig megpróbálta elhelyezni – sikertelenül – heti- és havilapokban. Amikor a *Muzsika* szerkesztősége 1970 elején visszautasította e tárgyban írt cikkét, dühödött levelet küldött Feuer Máriának, amiben úgy fogalmazott: „A 'Kodály-módszer' oroszánrészét én és Ádám Jenő csináltuk meg.” Majd hozzátette: azért kellett Kodályról elnevezni a módszert, „mert így lehet belőle nacionálökönómiai értéket faragni és kamatoztani.”¹⁵

1970 áprilisában a *Magyarország* című napilapban egy cikk jelent meg, amely utalt Kodályra és zenepedagógiai módszerére is.¹⁶ Molnár azonnal tollat ragadott, s rövid helyreigazító cikket küldött a lapnak, amelyet azonban az nem közölt.¹⁷ Ezt követően egy magánlevél vázlatát vetette papírra, amelyet a lap főszerkesztőjének, Pálffy Józsefnek címzett, s ebben igen határozottan így fogalmazott:

Kodály-módszer nincsen! A szolfézs-tanításnak azt a nemzeti formáját, amely magyar népdalok módszeres fölhasználásával vezet be a zenei írás és olvasás gyakorlatába, egy Molnár Antal nevű zenetanár tankönyve inaugurálta 1921-ben. (Rozsnyai-kiadás.) Hogy az akkor 31 éves prof.[essor] azonos személy a 82 esztendő alulíróttal, ma már – azt hiszem – teljesen közömbös! [...] Eredetiség abban, amit e téren Kodály végzett, csupán annyi, hogy a Mester számos elsőrangúan kiváló gyakorló példát készített a tanmenethez. Ezek a példák nevezetese és a langeszű pedagógusra, művészre, jövőteremtő gondolkozóra jellemzőek.¹⁸

14 Ádám Jenő levele Molnár Antalnak, 1971. február 7.; Rajeczky Benjamin levele Molnár Antalnak, dátum nélkül; Ujfalussy József levele Molnár Antalnak, 1972. január 7., Vargyas Lajos levelei Molnár Antalnak, 1967. június 12. és 1968. április 11. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

15 Molnár Antal levele Feuer Máriának, 1970. július 20. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül. Molnár Antal hagyatékában fennmaradt egy 1970. július 14-i datálású, ismeretlen címzettnek szóló levél is, amelyben Molnár arra kéri a megszólítottat, hogy járjon közben Feuer Máriánál egy, a Kodály-módszerről szóló írásának közlése érdekében. Nem világos, hogy ez a kézirat azonos-e a „Kodály és a szolfézs”-tanulmányal. A témáról a hagyatéka még egy, és tartalmilag sok tekintetben azonos, de párbeszéd formában fogalmazott írást őrzött meg: „Párbeszéd a szolfézsról”. Gépirat, dátum nélkül. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

16 Bános Tibor: „Szellemi felemelkedésünk. Nemzedékek, pályák művek. Ahonnan el kellett indulni”, *Magyarország* VII/14. (1970. április 5.), 26–27. 26.

17 Az írás kézírata egyelőre lappang.

18 Molnár Antal levele Pálffy Józsefnek, 1972. március 13. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül. Ádám Jenő is

1972-ben nemet mondott Bónis Ferenc felkérésére, hogy vegyen részt a következő Kodály-konferencián és egy írással az abból születő tanulmánykötetben. Magyarázatképpen keserűen nyilatkozott Kodályhoz fűződő viszonyáról, mert úgy érezte, a II. világháború előtt megjelent munkái – hangköz- és ritmustana, összhangzat-tana, több kiadást megélt kánongyűjteménye, az óvodások és általában a gyermekek zenei nevelésének témáját elemző esszéi¹⁹ – kiemelkedő szerepet játszottak a magyar zeneoktatás és azon belül a zeneelmélet- és szolfézsoktatás történetében:

Kodály mindvégig „hatalmi” ember volt, a hatalom érdekében sokmindennel megalkudott és a hatalom birtokában sokszor követett el igaztalanságot. [...] Kodály általában mindenkit elejtett, aki nem tartozott szorosan az ő országos méretű tervezetéhez. Neki megvolt a kinevezett vezérkara, s aki nem engedelmeskedett, az mehetett koldulni. [...] Kodály annak idején engem is „elhelyezett” az országos tervezetben; nekem lett volna föladatam a SZOLFÉZS magyar népi szellemű és kitartó képviselője. A föladat főrészét elvégeztem (Szolfézs-tankönyv és két évtizeden át tanítás, egymagamban országos viszonylatban), márcsak lelkesedésemből is; de miután ráuntam a kezdők tanítására és kértem fölmentésemet a Szolfézs alól: Kodály egyszer s mindenkorra elejtett. Elejtett, mint embert, mint művészt, mint tudóst, mint tanárt.²⁰

1975 augusztusában üdvözölte a Nemzetközi Kodály Társaság megalakulását is, de rögtön megragadta az alkalmat arra, hogy a Társaság első titkárát, Eösz Lászlót felvilágosítsa arról, hogy a szolmizációt nem Kodály, hanem Arezzói Guido találta fel, népdalokat pedig ő (azaz Molnár) alkalmazott először 1920–1921-ben megjelent *Solfège* című háromkötetes kiadványában: „maga Kodály sem a magasabb szolfézsban, sem az általános-iskolai tanítás anyagában nem végezte el a rendszeres beosztás munkáját. Erre segédeiről (Molnár, Ádám, később Szőnyi) vállalkoztak. Ha tehát a zenetanításban 'Kodály-módszer'-ről beszélünk, az lehet hasznos propaganda-alap – s ennyiben lelkesen támogatom –, de nem tartalmaz történelmi igazságot.”²¹

nehézményezte az 1970-es évek elején, hogy a módszert Kodályról nevezték el: Ádám Jenő: „Egy világsiker kurta története.” *Élet és Irodalom* 15/3. (1971. január 16.), 15.

19 Molnár Antal: *A hangviszonyok népszerű ismertetése*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1918.; Uő: *Gyakorlókönyv (példatár) az Összhangzattan tanításához*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1923.; Uő: *A zenei ritmus alapfogalmai. (Elemi ritmika)*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1927; Uő: *A gyermek és a zene*. Budapest: Somló Béla, 1933; Uő: *Az óvodáskorú gyermek zenei nevelése*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 1940. A kánongyűjtemény 1928-ban jelent meg először, mégpedig a szolfézs tanítás segédanyagaként: Uő: *Kánongyűjtemény segédkönyv a csoportos ének- és szolfézs tanításhoz zeneiskolák, elemi- és középiskolák számára*. 1–3. Budapest: Rózsavölgyi, 1928.

20 Molnár Antal levele Bónis Ferencnek, 1972. október 29. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül. Minden bizonnyal az 1972 decemberi nemzetközi zenetudományi konferenciáról van szó. Kodály 1940. október 14-én írott, Molnár Antalnak szóló levelében igyekezett meggyőzni Molnárt, hogy vegye vissza a Zeneakadémián a szolfézs tanítást, mint írta: „Neked azt ajánlanám[,] viselkedj csendesen, vedd újra gondjaidba az abbamaradt és megrendült épületet, a szolmizálást, aere perennius emléket állítasz magadnak az iskola történetében[,] ha kiépítéd, főleg a relatív szolm.[izációv]-al – van még rá idő. Hiúságodat küzd le, amely hozzád „méltóbb” tárgyak felé ösztököl[,] hidd meg[,] össze kell szedni magunkat[,] hogy bármely tárgyhoz méltók legyünk.” Legány Dezső (szerk.): *Kodály Zoltán levelei*. Budapest: Zeneműkiadó, 1982, 152–153.

21 Molnár Antal levele Eösz Lászlónak, 1975. augusztus 16. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

A „históriai igazság” minden bizonnyal felkeltette Eősze érdeklődését, ugyanis 1975 decemberében a *Magyar Zenében* rövid tanulmányt közölt Kodály zenepedagógiai koncepciójának kialakulásáról.²² E tanulmány legértékesebb része az a beadvány, amelyből a Kodály-kutató több részletet is idéz, s amely Molárnak Hubay Jenő, a Zeneakadémia főigazgatója számára készített feljegyzését tartalmazza 1920. október 16-i dátummal. Eősze nem adja meg a forrás lelőhelyét, valószínűsítem, hogy a dokumentumot magától Molnártól kapta.²³ E beadvány mellett Molnár Antal hagyatéka is megőrzött néhány értékes és a szolféztanítás zeneakadémiai megindításának körülményeit dokumentáló forrást, köztük egy 1920 márciusi datálású tervezetet a három előkészítő osztály tanításához (Függelék, 1. sz.), valamint két levelet a háromkötetes szolfézsönyv kiadásával kapcsolatban: a korábbi, 1921. december 20-án, Molnár Antal írta Kodály sógorának, Sándor Pál nemzetgyűlési képviselőnek (1. *faksimile*, Függelék, 2. sz.), míg a másikat Hubay Jenő írta Molnár Antal édesapjának, dr. Molnár Mór ügyvédnek, 1921. december 30-án (Függelék, 3. sz.).²⁴

E dokumentumokból a szolfézsoktatás zeneakadémiai megindításával kapcsolatban a következő információk olvashatók ki: 1919-ben Hubay Jenő utasítására kezdték meg a szolfézsoktatás bevezetését a Zeneakadémia három előkészítő osztályában. Erről, mint jelentős eredményről egyébként 1920 novemberében Hubay büszkén nyilatkozott is *Az Est* című napilapban, Molnár Antalt és Kun Lászlót említve a tárgy tanáraiként.²⁵ Molnár beadványa szerint azonban tanártársa nem Kun, hanem Radnai Miklós volt, és közösen állították össze a tananyagot Kodály korábbi zeneelmélettanítási gyakorlatára, valamint a székesfővárosi zene-tanfolyamok szolfézsoktatásának tapasztalataira támaszkodva.²⁶ Az előkészítő osztályok zeneelmélet-óráin Kodály valóban már 1907-től használt népdalokat, kis tanítványai gyakorlófüzeteinek egy részét ma is őrzi a Kodály Archivum.²⁷

22 Eősze László: „Kodály zenepedagógiai koncepciójának kialakulása”, *Magyar Zene* 16/4. (1975. december), 359–363.

23 I. m., 359–360.

24 Molnár Antal: „Tervezet-váz a három előkészítő osztály szolfézs-tanításához”, 1920. márciusi datálású gépirat. A gépirat utolsó oldalán egy 1975. decemberi feljegyzés található Demény János részére, amelyben Molnár szintén leírja, hogy ő volt az első szolféztanár Magyarországon, s hogy tanítása alapozta meg a Kodály-módszert. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.; Molnár Antal levele Sándor Pálhoz, 1921. december 20. (ebben a levélben Kodály autográf jegyzetei is láthatók); Hubay Jenő levele Molnár Mórnak, 1921. december 30. MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archivum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

25 N. N.: „Hubay nyilatkozik zeneakadémiai reformterveiről”, *Az Est* XI/275. (1920. november 21.), 2.

26 Eősze, „Kodály zenepedagógiai koncepciójának kialakulása”, 360. A Fodor Ernő zeneiskolájában, az akadémiai előkészítő tanfolyamon kötelező tárgy volt a szolfézs, amelyet Kardos István oktatott ebben az időszakban. Fodor Ernő (szerk.): *Fodor Ernő államilag képezett okl. zenetanár vezetése alatt álló zeneiskola. Évkönyv az 1920–21. tanévről*. 18. évf. Budapest: Korvin Testvérek, 1921, o.n. A Fővárosi Zeneiskola Szervezet előtörténetét bemutató írásában Váci Károly azt állítja, hogy a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanfolyamain nem volt szolfézsoktatás: „A Fővárosi Zeneiskola Szervezet 50 éves jubileumára”, *Parlando* <https://www.parlando.hu/Vaczi609.htm> (utolsó megtekintés: 2025. június 5.).

27 Az oktatási dokumentumokat tartalmazó mappában, jelzetszám nélkül.

Sándor Pál
nemzetgyűlési képviselő úrnak
1911. dec. 20.

*Ceruzajegyzet
Kodálytól*

Mélyen tisztelt Képviselő Úr!

Mintegy 10 hónappal ezelőtt megbízást kaptam Igazgatósján-
tól, hogy írjam meg a Solfege-tanterg gyakorlatkönyvét, amely tanterg-
nak a Zeneművészeti Főiskolán jelenleg egyedüli szaktanaka vagyon.
A könyv (három kötetben) írása, elkészülte, nyomtatásában meg is
jelent ^(gyakorlati és a Solfege gyakorlati, és a Solfege gyakorlati) (Megjelenése után legnagyobb csodálkozásomra kaptam válasza-
ból dr. Hubay Jenő igazgató úr, hogy könyvem jelenlegi alapjaitan valószí-
nűleg nem lesz használható, mert a felbővített hatóság hazafias szem-
pontból kifogásolni valót talált benne.)

Könyvemnek ugyanis főként népdalokból állítottam össze, ismerve
azok roppant hasznosságát kezdő tanítási számára. A könyvemben lévő
példák elsősorban magyar népdalok, melyek teljesen közbülsőben vannak
egyik fele népdalok felett, esztétikailag francia, német, olasz, dán,
walesi, ír, skót, román, tot, norra stb. népdalok. Hubay igazgató
úr közlése szerint a felbővített hatóság nem kifogásolta a volt klasszikus
népek (francia, angol stb.) dalainak felvitelét általában csupán
azon népeket, melyeknek politikai körülmények között raboltak hazájukból,
sőt a megszállt népeket. Vagyis Hubay igazgató úr közlése szerint
a felbővített hatóság kívánsága az lett volna, hogy a megszállt népek
dalai, nevezetesen a tot (csod), norra és román dalok hagyassa-
nak ki a könyvből, mert jellemezik „ellenzárkózó hazafiasítást.” —

Itt meg kell küldeni jegyzetemet, hogy amennyiben a körültekintő népek
zenéjének közismertét iskoláinkból, az osztály zenéit is ki kellene zárni,
mivel általánosan Haydn, Mozart, Bruckner művésze nem volna többé használható.

Csak

Kodály hívta fel Molnárék figyelmét a Bertalotti énekgyakorlatok nagy hasznára is. Ám a szolfézsoktatás bevezetésére egész bizonyosan nem Kodály ösztönözte Hubayt, hiszen ekkor – a Kodály ellen indított zeneakadémiai eljárás idején – nem voltak beszélő viszonyban egymással, sőt egy ekkortájt fogalmazott levelében Hubay úgy nyilatkozott, semmiféle szakmai együttműködést nem tud elképzelni a Zeneakadémia kebelén belül a korábbi aligazgatóval.²⁸ „Kodály és a szolfézs” című kéziratában Molnár Antal azt állította, hogy Kodályt egészen a harmincas évekig nem érdekelte a szolfézs, mint tantárgy, Hubay Molnár eredményeit látva és azoktól elragadtatva döntött a tárgy bevezetéséről a Zeneakadémián.²⁹

Ezt az állítást némiképp árnyalja az a tény, hogy a Hubaynak írott feljegyzésben Molnár láthatóan tudomásul vette – bár nem nagy lelkesedéssel –, hogy az oktatás alapjául szolgáló szolfézs tankönyv elkészítésére nem őt vagy éppen Radnait kérte fel a Zeneakadémia igazgatója, hanem Szabados Bélát, aki, többek között, a Kodály ellen indított eljárás idején aktív szerepet vállalt a tisztázóbizottság munkájában,³⁰ valamint tagja volt a Tanácsköztársaság után frissen felállított, Hubay vezetése alatt álló Magyar Országos Zeneművészeti Tanácsnak is.³¹ Kétkötetes tankönyve, amelynek alcíme: *A zenei hallás képzése és a zenei alapismeretek gyakorlati úton való tanítása*, 1921-ben látott napvilágot a Rozsnyai kiadónál.³² Az abszolút szolmizáció alapján álló kiadvány zeneelméleti kiindulású munka, a skálák, ritmusértékek bemutatásával kezdődik, az első kötetben a dúr, a másodikban pedig a moll hangnemekkel ismerteti meg a növendéket. Magyarázatainak kiindulópontja a C-dúr skála.³³ Már az első kötet végén megjelennek a Bertalotti-példák – violinkulcsba átírva –, a kánongyakorlatokat pedig nem egy szólamban, hanem partitúraszerűen kidolgozva adja a növendékek kezébe a szerző. A blattolásra szánt dallamok minden bizonnyal Szabados saját kompozíciói.

Igen különös, hogy a Rozsnyai cég Szabados köteteinek megjelentetése mellett még ugyanabban az évben vállalkozott arra is, hogy Molnár Antal szolfézs tankönyveit is kiadja.³⁴ Molnár kötetének címlapján – egyfajta hitelesítésként – ráadásul az szerepel, hogy a tankönyv az Országos Magyar Királyi Zeneművészeti Főiskola Előkészítő Tanfolyama számára készült. Hasonló információ nem jelenik meg

28 „Részemről a Kodállal való összhangzatos és kollegiális együttműködést az intézet körében nem tartom lehetségesnek, s ezért tanszékére való visszatérését sem kívánatosnak, sem célszerűnek nem látom.” Hubay Jenő levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, 1920. június 8. Ujfalussy József (szerk.): *Dokumentumok a Magyar Tanácsköztársaság zenei életéből*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973, 591–592.

29 „Molnár, „Kodály és a szolfézs”, 2.

30 Ujfalussy, *Dokumentumok*, 499–500.

31 N. N., „Hubay nyilatkozik zeneakadémiai reformterveiről”.

32 Szabados Béla: *Solfège. A zenei hallás képzése és a zenei alapismeretek gyakorlati úton való tanítása*. 1–2. Budapest: Rozsnyai Károly, é.n. [1921].

33 Kodály több írásában is hangsúlyozta, mennyire rossz gyakorlat és milyen mértékig rontja a jó intonáció esélyét az, ha a zeneelmélet- és szolfézsoktatás alapjának a C-dúr hangnemet tekintik. Lásd például: „A C-dúr létamódszer” a tiszta ének ellensége.” Kodály Zoltán: „Énekeljünk tisztán! Előszó.” Kodály, *Visszatekintés I.*, 83–85., 84.

34 Molnár Antal: *Gyakorlókönyv a Solfège tanítására*. 1–3. Budapest: Rozsnyai Károly, é.n. [1921].

Szabados tankönyvében, ott a hitelesítést a szerző hivatalos posztjainak felsorolása biztosítja. Molnár három füzetének felépítése pontosan követi azt az 1920 márciusi tervezetet, amelyet Hubay számára készített. Mind a tervezetben, mind pedig a szolfézs-könyvek első kötetének előszavában Molnár világosan elkülöníti tantárgyát egyfelől a zeneelmélettől, másfelől a kórusénekléstől. Eszerint a szolfézs olyan tantárgy, amely a hangszeres növendékeket kíséret nélküli, egyszólamú lapról olvasásra és hallás utáni dallamleírásra tanítja,³⁵ és a tanulás három legfőbb eszköze az a) énekgyakorlat, b) a ritmusgyakorlat és c) a diktáló gyakorlat. Míg a diktáló – azaz hallásfejlesztő – gyakorlatok esetében fokozatosan kell eljutni a hangközök felismerésétől a teljes dallamok hallás utáni lejegyzéséig, addig az énekgyakorlatok esetében olyan blattolnivalóval érdemes dolgozni, amely eredetileg is egyszólamú, tehát alapvetően népdalokkal.³⁶ Molnár kötetei jelentős mennyiségű népdalt közölnek tehát – Bartók és Kodály gyűjtései mellett külföldi kiadványokból is. Ezek forrásainak rövidítéseit a második és harmadik kötet bevezetését megelőzően közli Molnár.

Hubay Molnár Mórnak írott leveléből tudható, hogy Molnár Antal szolfézs-kötetei ellen névtelen levél érkezett Pekár Gyulához, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkárához, amelyben az ismeretlen feladó feljelentette Molnár Antalt, amiért a tankönyvekben olyan nemzetektől is szerepelnek népdalok, amelyek a trianoni békeszerződés során „területeket raboltak” Magyarországtól.³⁷ Hubay szakmai bizottságot állított fel, amely ugyan nem vonta kétségbe Molnár hazafiasságát és jóhiszeműségét, de politikai szempontból mégsem találta szerencsésnek a morva, tót és oláh népdalok szerepeltetését. Molnár hiába kért segítséget Sándor Páltól – a népdalok kiválasztása mellett a „paedagogiai szükségesség”-gel érvelve, és hivatkozva arra is, hogy „a területi integritás elnyerésének egyik legfőbb eszköze, hogy most, a legsúlyosabb időkben is bizonyítsuk a nemzetiségi politikusok rosszakaratú ferdítéseivel szemben, hogy a nemzetiségek kultúr-értékeit mindenkor kellőképp megbecsüljük”³⁸ –, a kötet egy részét minden bizonnyal újra kellett szedetni.³⁹ Ezzel magyarázható, hogy az első kötetben nincs rövidítésjegyzék, és hogy egyik kötetben sem találni hivatalosan szlovák vagy román népdalokat, pontosabban ezeket talán egy rejtélyes, valószínűleg nem is létező gyűjtemény neve (R.M.gy. rövidítéssel, „Raichel Melania” gyűjtése) alatt közölte a szerző a nemzetiségre való utalás nélkül.⁴⁰

Molnár joggal írhatta büszkén Sándor Pálnak, hogy szolfézs-kötetei 240-nél több, nyomtatásban még nem elérhető magyar népdalt közöltek, és e kiadványok előtt nem volt még olyan magyar tankönyv, amely ilyen mennyiségben tárta vol-

35 I. m., 5–6.

36 I. m., 5.

37 Molnár Antal levele Sándor Pálhoz, i. m., 1.

38 I. m., 2.

39 Lehetséges, hogy a kötet ekkor még nem jelent meg nyomtatásban, vagyis még a nyomdai előkészítés fázisában volt. Az első kötet Előszavát mindenestre Molnár 1921 júniusára datálta.

40 Az „R.M.gy.” rövidítésű gyűjtemény „Raichel Melania k.a. gyűjtése” feloldással szerepel. Ilyen gyűjteményről, illetve a gyűjtőről semmiféle adatot nem sikerült találnom.

na a közönség elé a magyar népdalkincset.⁴¹ Érdemes azonban a közölt népdalokat közelebből megvizsgálni. Mivel Molnár könyve, a Szabadoséhoz igen hasonló módon, azt a célt tűzi ki, hogy a növendékek a dúr és moll hangnemekben nyerjenek jártasságot, a választott magyar népdalok többsége új stílusú magyar népdal, sőt alkalmanként inkább népies műdal. A válogatásnál Molnár nem törődött a népdalok hitelességével és esztétikai értékével sem. Egy olyan népdalrepertoár szerepel a három kötetben, amely a később – tankönyvek, népdalfeldolgozások, hangfelvételek révén – széles körben ismertté váló magyar népzenei repertoártól teljesen idegen. Pentaton dallam pedig egyáltalán nem található a szolfézs-kötetekben, annak ellenére, hogy az ötfokúság jelentőségét a magyar népzeneben Kodály már 1917-ben kimutatta.⁴²

Molnár Antal szolfézs-könyvei a legnagyobb jóindulattal sem nevezhetők a Kodály-módszer első fecskéinek. Önmagában véve a népdalok alkalmazásának ugyanis semmi köze a jóval később kidolgozott nagyívű koncepció olyan alapelveihez, mint a pentatónia, a relatív szolmizáció, az életkornak megfelelő népdalrepertoár, az intonáció biztonsága, vagy az együtténeklés társadalomépítő tapasztalata. Molnár talán túl korán is fogott a feladathoz. Az általános iskolai ének- és a hangszer-tanulást segítő szolfézs-tanulás módszertanának kidolgozása 15–20 évvel később, jóval több tapasztalat birtokában indulhatott csak meg.⁴³ Molnár Antal azonban évtizedekkel később sem értette a koncepció lényegét, hiába írt elismerő recenziót Szőnyi Erzsébet módszertani könyvéről,⁴⁴ amelynek egyébként a szakmai lektorálásával is őt bízta meg a Zeneműkiadó.⁴⁵ A szolfézsoktatásról kialakított elképzelései – ezt jól látta Kodály – nem mozdultak ki az 1920-as évek elejének a későbbi Kodály-módszer komplexitásához képest meglehetősen kezdetleges oktatási paradigmájából. De legalább a Kedélyteli Zengő nevet ő adta egykori mesterének.⁴⁶

41 Molnár Antal levele Sándor Pálhoz, i. m., 2.

42 Kodály Zoltán: „Ötfokú hangsor a magyar népzeneben.” In: *Uő: Visszatekintés 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 65–75.

43 Ebben Ádám Jenő *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című könyvének megjelenése (Budapest: Turul, 1944) meghatározó szerepet játszott.

44 Mégpedig portugálul: Molnár Antal: „O método de ensino do solfejo de Élisabeth Szőnyi.” *Gazeta Musical* V/59 (1955. augusztus), 126–127.

45 Molnár Antal levele ismeretlen címzetthez, 1970. július 14-én, MTA–ELTE HTK ZTI 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum, Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal hagyatéka, jelzet nélkül.

46 Lásd Bónis Ferenc jegyzeteit a *Visszatekintés* III. kötetében, i. m., 616. Az aláíráshoz maga Kodály fűzött magyarázatot vitacikke jegyzetében.

FÜGGELÉK

Molnár Antal: Tervezet-váz a három előkészítő osztály szolfézs-tanításához

Tervezet-váz a három előkészítő-osztály szolfézs-tanításához.

1) Különbség szolfézs- és karének-tanítás között.

A főkülönbség szolfézs- és karének-tanítás között, hogy míg a karének tanítás a kórus-előadás szépségét, stílusosságát, árnyaló pontosságát kívánja elérni, addig a szolfézs-tanítás hallás- és ritmusfejlesztő gyakorlatokat nyújt. Karéneket csupán olyan növendékek kezdhethetnek tanulni, akik a hangfeltalálásban és a ritmikában már teljesen megbízhatóak, vagyis olyanok, akik a szolfézs-kurzust sikerrel befejezték. A szolfézs-tanítás nem törődik az előadás szépségével és nagyrészt elhanyagolja a hangerősségbeli különbségeket is. Szóval nem stílusos előadás, hanem helyes kótaolvasás a végcélja. A szolfézs-tanítás a *muzikalitás világába általában* vezeti be a tanulót, a karének-tanítás ellenben egy speciális együttesben való részvételre nevel, hasonlóan a kamarazene tantárgyához. A szolfézs-tanítás nem teszi nélkülözhetővé a bevezető kórusgyakorlatok nagyrésztét, mindazokat, melyek a szép előadásra dresszíroznak. A szolfézs mellett tehát bevezető énekkar-osztály is szükséges; innen csak az intonációs és ritmus-gyakorlatok, mint olyanok, küszöbölendők ki, ha a szolfézs tantárgyakat az intézetbe bevezették.

2) A szolfézs-tanítás eszközei.

A szolfézs-tanításnak három tényezője van: a) éneklő-gyakorlatok, b) külön ritmus-gyakorlatok, c) diktáló gyakorlatok. Az éneklő gyakorlatokat részben együttesen, részben egyesével éneklük a növendékek. A ritmus-gyakorlatokat részben együttesen, részben egyesével kopogják. A diktáló gyakorlatok vagy zongora segítségével vagy pedig a tanár éneklése segítségével ejtetnek meg.

a) Éneklő gyakorlatok.

Ezeket részben kótáról éneklük le, részben pedig előjátszás után *emlékezetből*. Ide tartoznak elsősorban a hangsorgyakorlatok, teljes hangsorokkal és kihagyásokkal, valamint különféle módon ritmizálva. Jól bevált módszer az egyvonalas do-tól a kétvonalas do-ig szolmizálva énekelt hangsorgyakorlat 7 keresztől 7 bé-ig és viszont, a hangnemek egész rendszerén áthaladva. E módszer kényszerítően érezteti a növendékkel az egyes skálák közti különbséget. A többi énekgyakorlatot metodikus egymásutánba csoportosított melódiák adják, melyeknek tanítása-kor a *formabeli* elemet is éreztetni kell a tanulókkal. A tapasztalat mutatja, hogy kedvet e gyakorlatok csak akkor ébresztenek a növendékben, ha *abszolút muzikális értékűek*. Igen sarkaló és eredményes módszer az is, hogy a növendékek odahaza készítenek apró egyszólamu kompozíciókat és ezeket a tanórán (szolmizálva) előadják; az előadást megbeszélés követi, mely a darab melodikus és formai sajátágaival foglalkozik és ez alkalommal a hibái is kijavítandók. Hasznos a melo-

dia-rögtönzés is, ami úgy történik, hogy a tanár leírja a dallam egyes részeit, a hiányzó részeket pedig a növendékek találják ki.

b) Ritmusgyakorlatok.

E gyakorlatokat kopogással vagy tapssal, a fő-ritmusrészen dobbantással ajánlatos végeztetni. Hasznos módszer a „többszólamu” ritmizálás is, ami többszólamu darabok leritmizálásában is állhat a leéneklést megelőzően, esetleg a szolmizációs szócskák hozzámondásával. Sulyt kell fektetni a *tempo-különbségek* gyakorlataira is.

c) Diktáló gyakorlatok.

Kezdetben csak az egyes hangközök fölismerésére és helyes lejegyzésére kell ügyelni, de végül – fokozatos fejlesztés útján – oda kell jutni, hogy a növendék hosszabb melodia-részeket egy-vagy kétszeri hallás után pontosan le tudjon jegyezni. Szükségesek a csak csupán ritmust diktáló gyakorlatok is. A melodia-diktálás tanító-módszerének alapja ugyanaz, mint az intonáltatásé, t.i. a *tonalitás* és a *fő-hangok* (Merk-Töne).

3) *A tanítás metodusa és segédkönyve.*

Sok haszonnal olvashatja a tanár Gusinde, Battke, Mengewein stb. munkáit, melyek a „blattról olvasás” elsajátításának tanítását szolgálják, és kitűnő utmutatókat adnak, de viszont – sajnos – *példákat* nem vehet át tőlük, mert ezek szárazak, unalmasak, zeneietlenek. Wüllner például (a Chorübungen c. munkában) valamennyivel inkább közelítik meg azt, amit zenének lehet nevezni. Végeredményben kimondható, hogy nem csak a tanítás egységes és végleges módszere *hiányzik* még manapság, hanem a módszert életre vivő használható példatár is. Arra semmi esetre sem számíthatunk, hogy külföldi pedagógus fog segíteni rajtunk, megírván a szükséges példatárt; annál is inkább kell magunknak gondoskodnunk erről, mert bizonyos, hogy magyar zenészek fölneveléséhez elsősorban a *magyar népdal* kincséből fogja gyakorlatait venni a tankönyvirő. Diktáló gyakorlatokra már a magántanulók számára kinyomtatott zeneakadémiai utasítás is a magyar népdalkincs fölhasználását ajánlja. Addig azonban, míg a szükséges segédkönyv meg nem jelenik, kénytelen a tanár a legjobb belátása szerint választott gyakorlatokat táblára írni és onnan leolvastatni azokat. A szükséges népdalokat, amíg a Nagy Gyűjtés meg nem jelenik, magánuton kell beszerezni. (Bartók: „A gyermekeknek” melódiái csak részben elégségesek.)

4) *A tanítás beosztása.*

A 3 esztendőös szolfézs kurzus sikerének kulcsa, hogy sok időt lehessen ráfordítani. Szükséges, hogy az első és második osztályban legalább heti 2 óra tanítás legyen, s csupán a harmadik osztályban 1, tekintettel arra, hogy utóbbiban heti 1 óra zeneelmélet tanulás is kötelező (a legújabb beosztás-terv szerint az első két előkészítő osztály zeneelmélete természetesen elmarad.). Az osztályok anyaga ugyanazon keretekbe illeszthető, melyeket a magántanuló-utasítások az előkészí-

tős elmélet számára előírtak. És pedig: az első osztály eredménye lenne: diatonikus melódiák (szolmizációs) lapról-éneklése bármely dur-hangnemben, könnyebb taktusnemek és ritmusok; ugyanily természetű melódiák lejegyzése diktálás szerint. Frázis, mondat, periódus fölismerése. Bármely durskála bármely fokának éneklése, ha a skála bármely hangja adva van. Könnyeb *kétszólamu* darabok éneklése. Dur és moll (4# és 4big)[.]

II. oszt. Ugyanaz minden mollhangnemben. Nehezebb taktusnemek és ritmusok. Dalformák sajátosságainak fölismerése. Nehezebb *kétszólamu* darabok, könnyebb *háromszólamu* darabok éneklése. Hármashangzatok (és megfordításaik) éneklése fölbontással és kórusban. Akkord-fölismerés.

III. oszt. (Dur és moll a többi előjegyzés) Kromatika és enharmonika. Kivételes taktusok és nehéz ritmusok. Nehezebb két- és *háromszólamu* darabok éneklése. Négyeshangzatok (és megfordításaik) éneklése fölbontással és kórusban. Akkord-fölismerés.

Jegyzet. Nem lehet elzárkózni a következő, szintén ésszerű beosztás mérlegelése előtt sem: I. oszt.: anyag ugyanaz, de csupán *egyszólamu* gyakorlatokkal, II. oszt.: *kétszólamu* gyakorlatokkal, III. oszt.: tulnyomóan *háromszólamu* gyakorlatokkal.

5) Használható anyag.

A szükséges tankönyv elkészültéig oly tanár, ki maga nem adhat megfelelő gyakorlatokat, használhatja esetleg kariskolai művek válogatott példáit is a népdalok mellett. Két- és *háromszólamu* daraboknak a következők részben máris beváltak, részben ajánlhatók:

BERTALOTTI 2szólamu solfeggioi. Ezek közül az I. oszt. énekelheti a könnyebbeket (Peters kiad.: 5. 6. 7. 1. 28. 29. 19. 2. 4. 5. 8. 24. 33. 12. 14. 26. 47. 13.sz.), a III. oszt. a legnehezebbeket (30. 32. 48. 43. 49. 46. sz.), a II. oszt. a többbit.

Könnü iskola-kánonok, minők pl. KOEHLER Wilh. „Liedergarten” I. részében található, szintén az I. oszt számára.

Két könnyebb 3szól. darab AMBROS zenetörténetének példatárából (V. kötet): A. Agricola és F. de Layolle-tól (532. és 533. old. Az 1911.-i kiadásban) a II. oszt. számára.

Könnyebb 3szól. darabok WÜLLNER és SZABADOS karisk. munkáiban főképp Palestrinától, a II. oszt. és nehezebbek a III. oszt. számára.

SCHUBERT: Énektercetek (egyenként kiadta Breitkopf) a II. oszt. számára.

BEETHOVEN: kánonok közül a könnyebbek a II., a nehezebbek a III. oszt. számára (Breitkopf kiad.)

BRAHMS: kánonok (Peters kiad.) 2. 4. 7. 12.sz. a III. oszt[.] számára

CHERUBINI: 24 2- und 3stimmige Canons (Schott kiad.) a III., (némelyik könnyebb, pl. 19., 21, 22.sz. stb. a II.) oszt. számára.

MOZART: kánonok (Breitkopf-kiad.) közül a 2- és 3szólamuak; a könnyebbek a II., a nehezebbek (pl. a kromatikusak, pl. „Sie, sie ist dahin”), a III. oszt. számára.

HAUPTMANN kétszólamu kórusaiból: Nachtgesang, Unter Lindenbäumen (kánon), Frühling és Wogende Wellen a II., illetve a III. oszt. számára.

Nehezebb 3szól. darabok a III. oszt. számára az említett AMBROS kötetből: Finck: Mise (247. old.), Isaac: Motett (305. old.), Isaac: Dal (359. old.); SCHOLZ Kontrapunkt-jából egy Bernabei-kanon; kiválogathatók egyéb hasonló darabok más kontrapunkt-tankönyvekből, zenetörténetekből és történelmi példatárakból.

Részben a II., részben a III. oszt.-ba oszthatók be a WÜLLNER-nél (II. Stufe) található következő művek (kétszólamuak): Wüllner: fugák (39. és 40. sz.), Leo: Fughetta (71.), Durante: Fuga (72.), Durante-Canon (74.), Scarlatti: Fuga (75.), Cherubini (76.) és a szöveges példák (81.–88.).

ORLANDO LASSO: Magnum Opus Musicum-ból a 2- és 3-szólamu darabok a II., ill. a III. oszt. számára.

Ugyanezek számára használható B. WIDMANN: Sammlung polyphoner 2- und 3st. Übungen-ből (1879): Gumpelzheimer: 2 Bicinia sacra, Telemann és Gebhardi: egy-egy fughetta, Marcello-[:] 2szól. zsoltár generálbasszussal. Durante: Duett generálbasszussal.

Kisérettel ellátott művek csak kivételesen ajánlhatók (ha abszolút értékűek és igen hasznosak, mint pl. utóbbi két mű vagy pl. Cherubini e tervezetben még nem említett, híres kánonjai zongora-kisérettel), de gyakorlatnak általában kíséret nélküli művek használandók, hogy a növendékek az intonálás önállóságához szokjanak és a tiszta vokál-stilus egészséges levegőjében nevelkedjenek. Ezért nem használható pl. a különben nem épp rossz Panseron-féle 2szól. solfeggio-mű. Az idevágó általam ismert francia munkák (Chapuis, Lavignac, Roger-Ducasse) zenei értéke igen csekély, hasonlóan a németeké is (Widmann: Chorsolfeggien, A. Holländer: Treffübungen és egyebek).

1920. március hó.

Molnár Antal

Molnár Antal levele Sándor Pál nemzetgyűlési képviselőnek

Mélyen tisztelt Képviselő Úr!

Mintegy 10 hónappal ezelőtt *megbízást kaptam* Igazgatóságomtól, hogy írjam meg a Solfège-tantárgy gyakorlókönyvét, amely tantárgynak a Zeneművészeti Főiskolán jelenleg *egyedüli szaktanára* vagyok. A könyv (három kötetben) azóta elkészült, nyomtatásban meg is jelent.¹ Megjelenése után legnagyobb csodálkozásomra közölte velem dr. Hubay Jenő igazgató úr, hogy könyvem jelenlegi alakjában valószínűleg nem lesz használható, mert a felsőbb hatóság hazafias szempontból kifogásolni valót talált benne.²

1 Kodály kiegészítése: („Gyakorlókönyv a Solfège tanítására”, Rozsnyai Károly kiadása).

2 Kodály zárójelbe helyezi ezt a mondatot.

Könyvemet ugyanis főként népdalokból állítottam össze, ismerve azok roppant hasznosságát kezdők tanítása számára. A könyvben levő példák elsősorban magyar népdalok, melyek *túlnyomó többségben vannak* egyéb fajta népdalok felett, ezenkívül francia, német, olasz, dán, walesi, ír, skót, román, tót, morva stb. népdalok. Hubay igazgató úr közlése szerint a felsőbb hatóság *nem kifogásolta* a volt ellenséges népek (francia, angol stb.) dalainak felvételét általában, csupán azon népeként, melyeknek politikusai *területet raboltak* hazánkból, szóval a megszálló népeként. Vagyis Hubay igazgató úr közlése szerint a felső hatóság kívánsága az lett volna, hogy a megszálló népek dalai, nevezetesen a tót (cseh), morva és román dalok *hagyassanak ki a könyvből*, mert jelenlétük „ellenkezik a hazafisággal.” – Itt meg kell tüstént jegyezni, hogy amennyiben a területtrábló népek zenéjét kizárnánk iskoláinkból, *az osztrák zenét* is ki kellene zárunk, *mi által Haydn, Mozart, Bruckner művészete nem volna többé tanítható*.

Arra is felszólítást kaptam dr. Hubay igazgató úrtól, ki az ügyet látható jóindulattal kezelte, hogy Memorandumban védjem meg álláspontomat, mely Memorandum alkalmas legyen arra, *hogy a könyvet a Főiskola számára megmentse*. A kívánt Memorandumot elkészítettem és Igazgatóságomnál beadtam. Ebben kifejtettem, hogy

az inkriminált dalok *paedagogiai szükségesség* okából kerültek be a Solfège-könyvbe, minthogy a magyar és a nyugateurópai dalok³ nem tartalmazzák mindazon melodikus és ritmikus fordulatot, melyre a solfège tanításában szükség van és *éppen a román, tót és morva dalok bírnak oly sajátságokkal*, melyek paedagogiailag nagy haszonnal érvényesíthetők a többi népdalkincs mellett. Kifejtettem, hogy eleinte

kizárólagosan csakis magyar népdalokból

szándékoztam a gyakorlókönyvet összeállítani, de éppen az készített idegen folklorisztikus anyag felvételére is, hogy a magyar népdalkincs melodikus és ritmikus sajátságai *nem merítik ki mindazt a lehetőséget*, amit a solfège tanulóinak meg kell tanulniuk. Megemlítettem, hogy a „hazafiatlanság” szempontja fel sem vehető oly tankönyvvel szemben, melynek szerzője *intranszigenens hazafiaságától vezérelve* 240-nél több magyar népdalt használt fel, tehát oly nagy számban alkalmazta a hazai népdalkincset, mint *eleddig egyetlen egy magyar tankönyv sem*.

Elmélettárgyakat előadó kartársaim legnagyobb része melegen üdvözölt a könyv megjelenése alkalmából. Midőn azonban a felsőbb hatóság álláspontjaként feltüntetett nézet híre⁴ elterjedt közöttük és az Igazgatóság értekezletre hívta a szaktanárokat,⁵ hogy a Solfège-gyakorlókönyv ügyében véleményt nyilvánítsanak, tanártársaim azt gondolván, hogy felsőbb hatóságuk követeli ezt tőlük: állást foglaltak a könyv „hazafiaságát” illetőleg is. Nem közölhetem a konferencia lefolyását Képviselő Úrral, és csak annyit jegyzek meg, hogy *politikai vonatkozású kérdésben* művészeti szaktanárok véleményezése *semmiféle hatállyal* nem bírhat.

3 Kodály kiegészítése: nép[dalok].

4 Kodály a lap jobb oldalán ehhez a szövegrészhez ceruzás vonalat húz.

5 Kodály kiegészítése: az elméleti szaktanárokat.

Bármi legyen is nézet-nyilvánításuk eredménye, az ellen jogomban áll az *illetéklenség* kifogásával élnem. Ellenben a Solfège-gyakorlókönyv *használhatóságára* nézve teljes mértékben alávetem magam a Főiskola szaktanár-értekezleti döntésének, – amely döntés egyébként az említett alkalommal meg is történt.

Mindezek után attól kellett méltán tartanom, hogy a dolgok érthetetlen félremagyarázása következtében netán még valóban érvényesülhetne az a *tudományosan és paedagogiailag tarthatatlan* álláspont, hogy a gyakorlókönyvet csak bizonyos „ellenséges” dalok kihagyása után (ami nyomda-technikailag keresztül sem vihető) lesz szabad alkalmazni, és érdeklődtem megfelelő politikai körökben, vajjon az inkriminált dalok jelenléte hazafiasság szempontjából valóban kifogás alá eshetik-e. Igen előkelő és jelenleg vezető szerepet játszó urak közölték velem, hogy *a könyv elleni kifogás hazafias szempontból tarthatatlan, mert*

a területi integritás elnyerésének egyik legfőbb eszköze, hogy most, a legsúlyosabb időkben is bizonyítsuk a nemzetiségi politikusok rosszakaratú ferdítéseivel szemben, hogy a nemzetiségek kultúr-értékeit mindenkor kellőképp megbecsüljük. És Csonkamagyarországnak valósággal ez is a hivatalos politikája: Egyetemeinken a tót, román stb. nyelveknek *tanszékei vannak*, oly tankönyveinket, melyekben nemzetiségi dalok fordulnak elő, *tovább is változatlanul tanítják*, pénzjegyeinken a nemzetiségek nyelve is képviselve van stb. stb. Nem volna méltányos tehát, ha ettől az állásponttól *kizárólag és egyedül* az én solfège-könyvem elbírálásakor térnének el. Ha pedig ilyen eltérés pillanatnyilag megtörtént volna, azt csak félreértés vagy tájékoztatatlanság okozhatta.

Ezerszeresen tapasztalván, hogy Képviselő Úr az igazságnak mindenkor önzetlen pártfogója, Ön elé terjesztem a Solfège-gyakorlókönyv ügyét avval az alázatos kéréssel, méltóztassék azt megfelelő helyen ismertetni és szíveskedjék oda hatni, hogy annak elintézése a hazai paedagogia érdekei szerint történjék, és hogy a könyv elbírálása alkalmával felvetődött félreértések mielőbb eloszoljanak.

Budapesten, 1921, december hó 20-án

Legmélyebb tisztelettel
Képviselő Úrnak
alázatos szolgálja
Molnár Antal
zeneszerző,
a Zeneművészeti Főiskola tanára.

Hubay Jenő levele dr. Molnár Mórnak

Igen tisztelt Ügyvéd Ur!

Hozzám intézett becses soraira van szerencsém a következőkben válaszolni.

A solfège-könyv ellen, – amint arról kedves fia révén bizonyára tudomással birni méltóztatik, – egy névtelen levél érkezett Pekár államtitkár urhoz, amely megrója a szerzőnek azt az eljárását, hogy a jelen viszonyok közt, cseh-szlovák, morva és oláh népdalpéldákat vett föl tankönyvébe s hogy a tankönyv tartalomjegyzékében a gyűjtemény *oláh* címét közölte le, hogy e gyűjtemény szerzője *francia* címet is adott neki.

A miniszterium a szóban forgó följelentést azzal az utasítással küldte le hozzám, hogy az ügyről jelentést tegyek.

A rendelet értelmében első sorban fölszólítottam Molnár tanár urat, hogy a leküldött följelentés vádjaira vonatkozó védekezését nyújtsa be hozzám; aztán pedig egybehívtam a Főiskola illetékes szaktanáraiból összeállított bizottságot, hogy ugy a szóban forgó kérdésben, mint a tankönyv pedagógiai használhatósága dolgában véleményt mondjon.

Sem én, sem a bizottság tagjai nem vonták kétségbe Molnár tanár ur jóhiszeműségét és hazafiságát, de a bizottság tulnyomó többsége, különösen a jelen viszonyok közt, nem tartja időszerűnek a cseh-szlovák, morva és oláh népdalpéldák fölvételét tankönyvébe s ezt a véleményét Molnár tanár ur érvelésével szemben részletesen megindokolta. Az oláh cím lekölzlését pedig a bizottság egy tagja sem helyeselte.

Nem kívánok itt most az érvek felsorolására kiterjeszkedni, amelyekkel a bizottság álláspontját megokolta, mert ezek kedves fia előtt ugy is ismeretesek, – sem a Nagyságod levelében felhozott indokolás érdemleges bírálatába bocsátkozni nem szándékozom, csak azt kívánom hangsúlyozni, hogy részemről a legteljesebb tárgyilagossággal és jóindulattal kezeltem ezt az ügyet, de viszont a bizottság objektivitását sem engedem kétségbevonni s ezért tiltakozom a becses levelében leszögezett ama vád ellen, hogy a solfège-könyv „*méltánytalan* elbírálásában *nem tárgyilagosságot* szemponatok érvényesültek”. Molnár tanár urnak az a gyanúsítása, mintha ebben az ügyben „*nem az én nézetem jutna érvényesüléshez*”, szintén nem felel meg a valóságnak, mert én a bizottság véleményével teljesen *egyetértek*.

Részemről ugy a Molnár ur védekezését, mint a bizottság megokolt álláspontját fölterjesztettem a miniszteriumhoz s ebben a fölterjesztésemben kiemeltem, hogy – az inkriminált passzusoktól eltekintve – a tankönyv ugy a szaktudásnak, mint a pedagógia követelményeinek szempontjából megfelelő és használható mű. A döntés most már ez ügyben a felettes hatóságot illeti meg.

Nagyon csodálkozom Molnár tanár ur *utólagos* idegeskedésén, mert hiszen védekező előterjesztésében loyális módon kijelentette, hogy „ha politikai szempontból hibát követett el, ezért *bármilyen* vezeklésre *bármely* pillanatban kész.” És mégis később a miniszteriumba irt levéllel, valamint „magas méltóságu, elő-

kelő urak” informálásával, dialektikai okfejtések révén, igyekszik a maga álláspontját érvényesíteni.

Várja be nyugodtan a felettes hatóság döntését. Molnár tanár ur bizonyára nem feledkezett még meg arról, hogy annak idején rá nézve fölötte *válságos* időben és helyzetben az én indulatom mellette volt s *csakis* ennek köszönhette akkor a kedvező eredményt. Legyen tehát meggyőződve arról, hogy ügye érdeme szerint intéztetik el és vele semmiféle méltánytalanság és igazságtalanság nem fog történni.

Budapest, 1921. december hó 30.

Kiváló tisztelettel
Dr. Hubay Jenő
igazgató.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján*. Budapest: Turul, 1944.
- Ádám Jenő: „Egy világsiker kurta története”, *Élet és Irodalom* 15/3. (1971. január 16.), 15.
- Bános Tibor: „Szellemi felemelkedésünk. Nemzedékek, pályák művek. Ahonnan el kellett indulni”, *Magyarország* 7/14. (1970. április 5.), 26–27.
- Fodor Ernő (szerk.): *Fodor Ernő államilag képesített okl. zenetanár vezetése alatt álló zeneiskola. Évkönyv az 1920-21. tanévről*. 18. évf. Budapest: Korvin Testvérek, 1921.
- Kodály Zoltán: „Kell-e szolfézs a Zeneművészeti Főiskolán?”, *Magyar Zene* VI/6. (1965. december), 640–641. Újabb kiadása: Kodály Zoltán: *Visszatekintés, 3. Hátrahagyott írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 150–151.
- Kodály Zoltán: „Bírálat Zoltai Mátyás 'Zeneelmélet és összhangzattan' című könyvéről”, in: Uő: *Visszatekintés, 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 11–13.
- Kodály Zoltán: „Énekeljünk tisztán! Előszó”. In: Uő: *Visszatekintés, 1. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr. Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 83–85.
- Kodály Zoltán: „Ötfokú hangsor a magyar népzeneben”, in: Uő: *Visszatekintés, 2. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok*. Közr.: Bónis Ferenc. Budapest: Argumentum, 2007, 65–75.
- Eősze László: „Kodály zenepedagógiai koncepciójának kialakulása”, *Magyar Zene* 16/4. (1975. december), 359–363.
- Eősze László: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Budapest: Zeneműkiadó, 1977.
- Legány Dezső (szerk.): *Kodály Zoltán levelei*. Budapest: Zeneműkiadó, 1982.
- Molnár Antal: *A hangviszonyok népszerű ismertetése*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1918.
- Molnár Antal: *Gyakorlókönyv a Solfege tanítására*, 1–3. Budapest: Rozsnyai Károly, é. n. [1921].
- Molnár Antal: *Gyakorlókönyv (példatár) az Összhangzattan tanításához*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1923.
- Molnár Antal: *A zenei ritmus alapfogalmai. (Elemi ritmika)*. Budapest: Rozsnyai Károly, 1927.
- Molnár Antal: *Kánongyűjtemény segédkönyv a csoportos ének- és szolfézs-tanításhoz zeneiskolák, elemi- és középiskolák számára*, 1–3. Budapest: Rózsavölgyi, 1928.
- Molnár Antal: *A gyermek és a zene*. Budapest: Somló Béla, 1933.
- Molnár Antal: *Az óvodáskorú gyermek zenei nevelése*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 1940.
- Molnár Antal: „O método de ensino do solfejo de Élisabeth Szőnyi”, *Gazeta Musical* V/59. (1955. augusztus), 126–127.
- Molnár Antal: „Megjegyzések a szolfézs-tantárgy főiskolai oktatásához”, *Magyar Zene* VI/5. (1965. november), 508–510.
- [Szerző nélk.] „Hubay nyilatkozik zeneakadémiai reformterveiről”, *Az Est* 11/275. (1920. november 21.), 2.
- Szabados Béla: *Solfège. A zenei hallás képzése és a zenei alapismeretek gyakorlati úton való tanítása*, 1–2. Budapest: Rozsnyai Károly, é. n. [1921].
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana kezdettől a felsőfokig*, 1–3. Budapest: Zeneműkiadó, 1954.
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás gyakorlófüzetei*, 1–8. Budapest: Zeneműkiadó, 1955–1956.
- Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana. Tanári kézikönyv. Befejező kötet*. Budapest: Zeneműkiadó, 1979.

Ujfalussy József (szerk.): *Dokumentumok a Magyar Tanácsköztársaság zenei életéből*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973.

Váczai Károly: „A Fővárosi Zeneiskola Szervezet 50 éves jubileumára.” *Parlando* <https://www.parlando.hu/Vaczi609.htm>

Források

A tanulmányban említett primer források lelőhelye az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum Bónis Ferenc-gyűjtemény, Molnár Antal-hagyaték Ádám Jenő levele Molnár Antalnak, 1971. február 7.

Hubay Jenő levele Molnár Mórnak, 1921. december 30.

Molnár Antal: „Tervezet-váz a három előkészítő osztály szolfézs-tanításához.” Gépirat, 1920. március.

Molnár Antal levele Sándor Pálhoz, 1921. december 20.

Molnár Antal levele és emlékirata Szabó Ferencnek, 1961. február 1.

Molnár Antal levele ismeretlen címzetthez, 1970. július 14.

Molnár Antal levele Feuer Máriának, 1970. július 20.

Molnár Antal levele Pálffy Józsefnek, 1972. március 13.

Molnár Antal levele Bónis Ferencnek, 1972. október 29.

Molnár Antal levele Eősze Lászlónak, 1975. augusztus 16.

Antal: „Kodály és a szolfézs.” Gépirat (dátum nélkül)

Molnár Antal: „Párbeszéd a szolfézsról”. Gépirat (dátum nélkül)

Legányné Hegyi Erzsébet levele Molnár Antalnak, 1959. augusztus 12.

Legányné Hegyi Erzsébet levele Molnár Antalnak, 1960. január 10.

Rajeczky Benjamin levele Molnár Antalnak, dátum nélkül

Szőnyi Erzsébet levele Molnár Antalnak, 1959. szeptember 25.

Ujfalussy József levele Molnár Antalnak, 1972. január 7.

Vargyas Lajos levelei Molnár Antalnak, 1967. június 12.

Vargyas Lajos levele Molnár Antalnak, 1968. április 11.

ABSTRACT

ANNA DALOS

DO WE NEED *SOLFÈGE* AT THE ACADEMY OF MUSIC?

Zoltán Kodály and Antal Molnár's debate, 1965

In response to Antal Molnár's article 'Comments on the Teaching of *Solfège* at the Academy', Zoltán Kodály published a debate paper in the December 1965 issue of *Magyar Zene* under the pseudonym K(edélyteli) Z(engő) [approx.: Cheerful Resonant] with the title 'Do We Need *Solfège* at the Academy of Music?'. This short article documents not only Kodály's ideas on the methodology and usefulness of teaching *solfège* at university level, but also provides information that sheds light on hitherto unknown aspects of the history of *solfège* teaching at the Liszt Academy of Music. In my article, I examine the sources of the professional conflict between Kodály and his former pupil, Molnár. Furthermore, I explore how the evaluation of the practice of 'relative' and 'absolute' solmization evolved in Hungary from the 1920s onward, and the role Molnár played in it. He claimed to be the author of the first Hungarian-language *solfège* textbook (*Gyakorlókönyv a solfège tanítására*, 1921). In addition to the two printed debate papers, I attempt to reconstruct Molnár's role in the history of *solfège* teaching, based on documents preserved in his estate: his letters, notes, and writings kept at the Archives for 20th–21st-Century Hungarian Music (Institute for Musicology ELTE RCH).

Anna Dalos (1973) is a musicologist and head of the Archives for 20th–21st Century Hungarian Music of the Institute of Musicology ELTE RCH. She established the Archives in 2012 as the winner of the Hungarian Academy of Sciences' Momentum Grant. She has published numerous studies in Hungarian, English, and German on Zoltán Kodály and his younger contemporaries including György Kurtág and György Ligeti. Her monographs on Kodály were published in Hungarian in 2007 and 2015, and in English (*Zoltán Kodály's World of Music*) in 2020 by the prestigious University of California Press. In the same year, her work on the history of Hungarian composition between 1956 and 1989 was published by Rózsavölgyi Publishing; the English version of this monograph has appeared published by Peter Lang Verlag in 2025. In 2021, she was awarded the title of Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, and since then she has been the head of the Musicology Committee of the Hungarian Academy of Sciences. She received the Szabolcsi Bence Prize in 2019 and the Officer's Cross of the Order of Merit of Hungary in 2023. In 2025, she was awarded the Academic Award of the Hungarian Academy of Sciences.